

UVODNA RIJEČ PREDSEDNIKA ORGANIZACIONOG ODBORA

Dr SLAVKA MIJUŠKOVIĆA

Kad je 15. aprila 1979. godine katastrofalni zemljotres zadesio Crnu Goru, izazvavši svojim razornim dejstvom mnoge ljudske žrtve i nanijevši ogromne štete na građevinskim objektima, osobito na njenom Primorju, Crnoj Gori je odmah, već od apela druga Tita koji je još istog dana pozvao sve Jugoslovane da se solidarišu sa postradalima, počela da pristiže pomoć u raznim potrepsčinama. Ta solidarnost je odmah počela da se manifestuje i u pomoći stručnih i naučnih kadrova koje su razne odgovarajuće institucije iz čitave Jugoslavije upućivale u Crnu Goru radi otklanjanja posljedica zemljotresa.

Iako je u prvim planovima i programima dato, što je i razumljivo, prvenstvo smještaju obeskućenog stanovništva kao i sanaciji i izgradnji zdravstvenih i školskih objekata, spašavanje i obnavljanje postradalih kulturnoistorijskih spomenika također nije došlo u neki podređeni položaj. Već sutradan po zemljotresu u Republičkom sekretarijatu za kulturu i nauku formiran je Koordinacioni odbor od predstavnika republičkih organizacija i zajednica iz oblasti obrazovanja, kulture i nauke, koji je prikupio i obradio prve informacije o stanju kulturnoistorijskih spomenika i sugerisao najvažnije pravce aktivnosti, mjere i opredjeljenja koji su razmotreni i usvojeni na sjednicama Izvršnog vijeća, Skupštine SRCG i SIV-a. Jedno od prvih i osnovnih opredjeljenja Koordinacionog odbora bilo je sadržano u zaključku da treba odgoditi bilo kakve intervencije, posebno rušenje, dok se stručno ne ustanovi da li postoje realne mogućnosti da se spomenične cjeline i pojedini spomenici mogu sanirati ili rekonstruisati. U skladu sa ovim hitno su formirane stručne ekipe Zavoda za zaštitu spomenika kulture, sastavljene od stručnjaka iz Crne Gore i svih jugoslovenskih republika i pokrajina.

Pošto se odmah poslije potresa bilo prišlo evidentiranju stradalih nepokretnih i pokretnih spomenika kulture, na skupštini Saveza društava konzervatora Jugoslavije, održanoj 21. maja 1979. godine u Titogradu, bilo je o tome podneseno više saopštenja. Iz tih saopštenja i drugih materijala konstatuje se da je u zemljotresu oštećeno 1.642 nepokretna spomenika kulture i desetine hiljada pokretnih, među kojima se nalaze i brojni fondovi dragocjene arhivske građe. Među nepokretnim kulturnoistorijskim spomenicima nalaze se i stara urbana jezgra i urbana naselja.

Oštećeni spomenični fond po svom nastanku pripada raznim civilizacijama koje su se smjenjivale na ovom tlu, a po značaju prelazi granice Crne Gore i pripada jugoslovenskoj i svjetskoj kulturnoj baštini.

Na inicijativu i pismeno obrazložen predlog Predsjednika Predsjedništva SR Crne Gore, druga Veljka Milatovića, 11. juna 1979. godine formiran je Odbor za pitanja obnove i zaštite spomenika kulture na području postradalom od zemljotresa u Socijalističkoj republici Crnoj Gori, sa zadatkom: da pruža naučne i druge pomoći na izradi i realizaciji dugoročnog programa obnove i zaštite spomenika kulture; da svojim mišljenjima, predlozima i savjetima doprinosi definisanju pristupa i osnova za izradu koncepcije obnove i zaštite spomenika kulture, kao i starih urbanih cjelina na području postradalom od zemljotresa; da pruža pomoć pri razradi koncepcije urbanizacije trusnog područja, a ta koncepcija treba da se zasniva na maksimalnom poštovanju seizmičkih uslova, zaštite prirode i očuvanja ambijenta i identiteta sredine; da pokreće inicijative u zemlji i inostranstvu za pružanje naučne i stručne pomoći, kao i za davanje moralne i materijalne podrške za uspješno ostvarenje ciljeva obnove i zaštite spomenika kulture u Socijalističkoj republici Crnoj Gori. Pored inicijatora Milatovića, koji je imenovan za predsjednika odbora, ostala 23 člana su istaknuti predstavnici nauke i kulturnog stvaralaštva, uglavnom akademici, iz svih jugoslovenskih republika i pokrajina, tako je ovaj Odbor po svom sastavu dobio jugoslovenski karakter.

Uporedo sa početkom rada rečenog odbora, veoma angažovano je djelovao Republički sekretarijat za nauku i kulturu SR Crne Gore, koji je već 28. juna 1979. pružio veoma iscrpnu i detaljnu analizu o stanju kulturnoistorijskih spomenika u Crnoj Gori kao i o preduzetim mjerama zaštite.

Isto tako je veoma aktivan rad Republičkog društvenog savjeta za pitanja obnove i izgradnje područja postradalog od zemljotresa, koji je na svojoj 21. sjednici od 18. februara 1981. raspravljao o koncepciji obnove kulturnoistorijskih spomenika, sa posebnim osvrtom na stara gradska naselja, koju koncepciju su pripremili Republički sekretarijat za kulturu i nauku, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture i Republička samoupravna interesna zajednica za kulturu.

U neposrednim i konkretnim akcijama obnove angažovani su Republički zavod za geološka istraživanja, Republički seizmološki zavod, Republički komitet za urbanizam i projektovanje i opštinski zavodi za urbanizam, kao i službe zaštite spomenika kulture iz Hrvatske, Srbije, Slovenije, Makedonije i Vojvodine.

Od velikog je značaja ukazana stručna pomoć od strane UNESCO-a, čiji je generalni direktor gospodin Amadou M Bow u dva navrata bio u Crnoj Gori: 26. aprila 1979. i 1. novembra 1980. Odmah poslije prve posjete, M Bow je svojim predlogom uspio da se donese Rezolucija o pomoći UNESCO-a Crnoj Gori, a već 28. maja 1979. on je uputio apel međunarodnoj javnosti za spasavanje i obnovu kulturnoistorijskih spomenika, naučnih, obrazovnih i kulturnih institucija Crne Gore. Isti M. Bow je svakako bio glavni faktor pri donošenju odluke UNESCO-a da kulturnoistorijsko područje Kotora bude uvršteno u Spisak svjetske kulturne i prirodne baštine.

Početkom 1981. godine osnovan je Međunarodni konsultativni odbor za obnovu i izgradnju postradalog područja SR Crne Gore od 16 članova od kojih 8 iz Jugoslavije i 8 iz inostranstva. Za predsjednika ovog odbora imenovan je akademik prof. dr Branko Pavićević. Na svom prvom sastanku koji je trajao 5 dana, od 20. do 25. aprila 1981, Odbor je poslije uvodnih napomena i opštih zapažanja, raspravljao o raznim problemima vezanim za obnovu i izgradnju postradalog područja, pa i o pitanju obnavljanja istorijskih spomenika, u vezi čega je konstatovao sljedeće: »Izvanredno veliki broj kulturnoistorijskih spomenika, naročito crkava i manastira sa freskama, među kojima i takvih koji imaju veliki značaj, rasutih izvan gradova duž primorja i njegovog neposrednog zaleđa, pretrpjelo je teške posljedice zemljotresa. Mnogi od njih su snimljeni, uzeti su o njima svi nužni podaci, ali se samo izuzetno počelo sa obradom projekata za njihovu revitalizaciju. Samo u nekoliko slučajeva pristupilo se njihovoj konkretnoj, konačnoj ili privremenoj zaštiti — crkva manastira Reževići i porušene crkve sa freskama u manastiru Građište. Borba za njihovo očuvanje i njihovu regeneraciju mora se na svaki način ubrzati (iako ne frontalno već po prioritetima zavisnim od njihovog značaja i stepena njihove ugroženosti), u nedostatku drugih mogućnosti makar i privremenom zaštitom. Izuzetak u tom pogledu predstavlja dvorac u Topolici, u Baru, pretvoren u muzej, koji je sav teško ispucao, a za koji je već urađen solidan stručni projekat na osnovu koga će se uskoro pristupiti njegovom saniranju«.

Inače, svoju opštu ocjenu o obnovi i izgradnji postradalog područja Međunarodni konsultativni odbor je ovako formulisao: »Odbor želi da čestita narodu Crne Gore, lokalnim organima uprave, kao i republičkim i saveznim organima uprave na izvanrednim dostignućima i progresu u obnovi i izgradnji postradalog područja u vrlo kratkom vremenu od svega dvije godine poslije

katastrofalnog zemljotresa. Odbor duboko cijeni entuzijazam, veliko emocionalno angažovanje i zalaganje svih onih koji su uključeni u proces obnove i izgradnje. Odbor duboko uvažava solidarnost svih jugoslovenskih republika u procesu obnove života na postradalom području Crne Gore. Takođe se veoma pozitivno ocjenjuju i menadžerske i organizacione sposobnosti koje su pokazane u čitavom procesu aktivnosti pomoći i sanacije.

Što poduhvati na sanaciji i revitalizaciji spomenika kulture nijesu išli, i ne idu, onim tempom kojim je išla obnova i izgradnja u ostalim domenima, sasvim je razumljivo kad se uzme u obzir da je za njih potrebna naročita opreznost i posebni tretman pri izradi i ostvarivanju sanacionih planova i projekata. Baš takva potreba specijalnih mjera kada se radi o spomenicima kulture je i dovela — i to na inicijativu i uz materijalnu pomoć UNESCO-a, a po sugestiji Savjeta akademija nauka SFRJ — do osnivanja, 18. juna 1980. godine, pri Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti Jugoslovenskog međuakademijskog odbora za organizovanje simpozijuma »Kulturna baština Balkana i seizmički problemi.« Inicijatori i organizatori ovog simpozijuma su potpuno ubijeđeni da će saopštenja koja ćemo na njemu pratiti, i koja će biti objavljena u posebnoj ediciji, pružiti mnoštvo veoma korisnih elemenata i analiza za realizovanje predstojećih intervencija nad stradalim kulturnoistorijskim spomenicima u Crnoj Gori.

Na kraju, čast mi je i osobito zadovoljstvo da u ime Organizacionog odbora izrazim naročitu zahvalnost na prvom mjestu učesnicima iz inostranstva i svima vama koji ste se odazvali pozivu da aktivno učestvujete u radu ovog simpozijuma, kao i da vam zaželim ugodan boravak u našoj sredini.